

Noms propis personals al Primer Quinke Libri de Pego (1533-1611)

Josep Vicens Pascual

DOI: 10.2436/15.8040.01.302

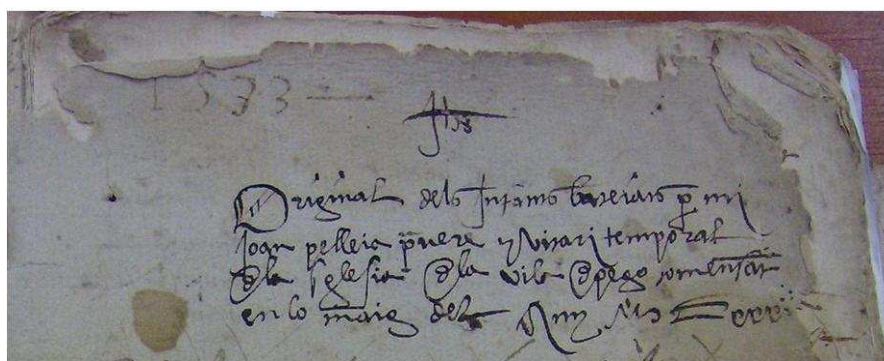
Resum

La comunicació consta de les següents parts: una introducció explicativa del treball, un estudi i classificació de tots els modificadors i concretitzadors dels noms propis que apareixen al quinque, unes observacions lingüístiques principalment extretes dels noms, i finalment una estadística dels noms propis personals més nombrosos. Per realitzar l'estudi han estat analitzats més de tres mil noms propis que apareixen a l'opuscle.

1. Introducció

El llibre Primer Quinke Libri de la parròquia de Santa Maria de l'Assumpció de Pego (Marina Alta) comença en dates anteriors al precepte del concili de Trento en què s'obligava a totes les parròquies catòliques perquè registraren els seus feligresos en els batejos, confirmacions, casaments, morts o excomunionis i segurament per aquesta opcionalitat el llibre no té continuïtat en els primers anys i acaba just en un moment clau de la història del País, quan es produeixen moviments demogràfics de l'expulsió dels moriscos el setembre de 1609 i la posterior vinguda de repobladors, la majoria originaris de l'illa de Mallorca.

Aquest quinque no arriba a tenir els cinc llibres sacramentals, només n'hi ha tres: batejos, confirmacions i matrimonis. Tampoc és complet el ventall cronològic ja que en alguns anys les inscripcions manquen. Així els batejos no són continus sinó a partir de l'any 1577. Les confirmacions són triennals des de l'any 1594 a 1606. Les inscripcions dels matrimonis s'estenen des del 1568. Hi falten per tant les defuncions i les excomunionis.

1533 JHs
Original dels Infants batejats per mi
Joan pelleia prevere y Vicari temporal
de la Iglesia de la vila de pego comensant
en lo maig del Any MDXXXIII

La vila pegolina llavors comptava amb una població aproximada de mil habitants, però la quantitat de noms de persones que s'han comptabilitzat durant aquests anys han estat més de tres mil (3.113). El primer nom propi escrit al llibre és el de **Joan**, que pertany al primer

vicari conegut de la parròquia, Joan Pellejà prevere i vicari temporal, i com una premonició, com veurem en el darrer apartat, serà el nom més abundant de l'opuscle.

2 Embolcalls del nom propi

Sobre els reforços dels noms propis:

Ja sabem que els noms propis moltes voltes resulten insuficients per designar i distingir la persona concreta a què ens volem referir, ja que n'apareixen de repetits, els cognoms serveixen per distingir les diferents persones que porten el mateix nom però moltes voltes també el nom i el primer cognom estaven repetits i com que el segon cognom no se solia usar a voltes calia distingir les persones que tenien els mateixos noms i primers cognoms. D'ací ve la necessitat d'usar reforços o modificadors del nom.

En primer lloc tenim els modificadors anteposats als noms propis, normalment de persones religioses:

Sor quan era una dona, **mossen** es deia dels homes de professió religiosa encara que als primers registres també es referia a les persones que tenien un cert nivell social (**mossen tena notari**) però després, a partir de finals del segle XVI només es designava als capellans i la majoria de les voltes portaven anteposats **lo Reverend**. L'adjectiu **frare** o **pare frare** si pertanyia a una orde religiosa. El sintagma **Lo doctor rector** va ser usat pel capellà Jaume Vives a partir del 1610 i després pel seu successor Jaume Giner. **El reverend pleba de oliva, reverend pleba de ontinyent** quan el capellà era rector d'una parròquia important. **Magnífich micer** davant del nom del vicari general i **oficial** de la diòcesi de València. **Dega y official de la Seu de gandia. Lo Señor canonje Vilarnau de la Seu de gandia. Señor patriarca** en referir-se a l'arquebisbe de València, Juan de Ribera.

Els sintagmes que es posposaven són més abundants i als noms de les dones servien per distingir-les d'altres sinònimes i al mateix temps ens indicava que elles es referien sempre respecte als homes: si eren joves com a **filla de** (normalment el nom del pare). L'adjectiu **donz(s)ella** si la dona encara era soltera i a voltes diferenciava les casades i solteres que portaven el mateix nom. Quan eren esposades amb sintagmes com **la muller de, sa muller, o la viuda muller que fon de**. També s'unia amb la preposició **de** el nom de la dona al del marit (**angela barreros y de hieroni ximeno balle**), (**madalena ciscar y de tena notari**). Algunes voltes fins i tot no apareix el nom ni el cognom de la dona, així per exemple veiem com en tres registres es designa amb l'expressió **la muller de jaume tur** i no amb els seus noms propis.

A sovint quan un nom i primer cognom estava repetit la denotació es feia posant **major** o **menor** i no amb el segon cognom, donant a entendre qui era el més vell i qui el més jove i moltes voltes qui era el pare i qui el fill.

De malnoms no solen haver-ne però si noms d'oficis posposats d'aquesta manera: **dit lo alcayt** (perquè tenia aquest càrrec al castell de Gallinera) **dit lo castella (lo castella), dit de la vall, lo guardia, capita de la guarda, notari; obrer de vila, lo ferrer, pastor, forner, laurador, mercader, horganiste, estudiant, çastre, jurat / justitia en aquest any, arrendador, i governador de Oliva, talequer de la parrochia de santa creu, doctor en theologia de la vila de denia**. També **beata** indicava que era una religiosa i servia per a distingir la persona d'altres que portaven el mateix nom i cognom, o igualment **prevere** o **diacono** si era un home, **beneficiat** es referia a un religiós que posseïa un benefici eclesiàstic, **rector** o **vicari** segons si regia la parròquia o l'ajudava.

Altres voltes indiquen la seua categoria social: **ciutada, mossen marti machi cavaller; joan negre criat de baptiste muntanyana; maria negra de frances banyuls; leonor negra criada de mossen miquel machi, Antoni Joan esclau de micolau torres, sperança dita estanya**

esclava que fon de mossen hieroni vives rector de pego, en aquests darrers casos no apareix el cognom i la seua possible funció denotativa la fa l'adjectiu igual com en el cas de *pere joan obrer de la esglesia nova* que sabem per altres registres que tenia el cognom de Mir.

Hi ha també modificadors de localització urbana o geogràfica: *joana angela filla de frances corts del carrer davall / fill de Simo miralles del hostal; ursola filla de Jaume gavila de ondara, pere vidal de palma, Vicent pavia del castell de Gallinera*.

El sintagma postposat al nom i cognom tenia a voltes un sentit denotatiu: *lois bort de la vila de gandia* servia per distingir-lo d'altres conciutadans amb el mateix nom i cognom. Igualment com el cas de la forastera *joana anna filla de vidal des cans moliner de oliva*.

El sentit connotatiu es veu en els casos com el de *jaume blasco obrer de vila o el de frances tostado obrer de vila*, el sintagma postposat no tenia funció distintiva ja que no hi havia cap altra persona en aquella època en tota la població amb el mateix nom i cognom. Ni tampoc en el cas del matrimoni format per *marti muntero y maria herna-des gitanos* o el de *Francisco Dias caporal del capita don Garcia Bravo de Acunya* exemples que servien en tot cas per afegir una càrrega connotativa que els noms propis no tenen. També es mescla en algun cas el rang social i l'origen com una parella de *gitanos de valentia*.

El sintagma *major de dies* després del nom indicava que la persona ja era major d'edat mentre que *menor de dies* significava que encara no ho era.

A partir de l'any 1610 apareixen immigrants com a conseqüència de l'expulsió de moriscos de l'any anterior i al llibre s'assenyalen amb les fórmules: *pobladors/habitadors de ... i naturals de ...* I el mateix any s'obri una secció anomenada textualment pel registrador així: *Estos que seguixen son christians nous batejats* els quals són catalogats amb un nom cristià i amb el cognom de l'amo, al registre hi ha el nom propi seguit de l'aposició *fill/a de cristians nous de la Expulsió*, l'edat, el nom i cognom de l'amo que els acull que moltes voltes actua de compare en la cerimònia i després en bodes posteriors solen identificar-se amb els seus cognoms moriscos originals.

Seguint el llibre i cronològicament hi ha noms de persones amb els adjectius *mallorquins*, per identificar la majoria de la població immigrada després de l'Expulsió. Així tenim noms com Pereta, francina, antonina, catalina, margalida, i cognoms com Riutort, Pons... que ens marquen la seua procedència balear.

Alguns noms porten adjectius o modificadors davant i darrere, segurament amb un sentit connotatiu més profund així tenim exemples de

Noms de persones religiosos com: *mossen hieroni vives rector de pego, mossen vicent cots vicari, mossen tapia pleba de oliva, mossen frances ferrando prevere. Señor doctor thomas despinosa visitador general. El señor visitador general colom visitador general*, en què el substantiu modificador es repeteix. *Frare Laurentio de mongious galatinus Episcopus minerbinensis*, bisbe que va confirmar a la vila el 1606.

De mestres d'oficis: *mestre pere cardona sastre, mestre miquel rigo pedrapiquer, mestre andreu serra ferrer, mestre estarca mestre de axa de la vila de oliva, mestre anthon cirurgia*.

De categoria social i militar: *Lo Señor don garcia bravo de acunya capita de sa magestat*.

Per designar les criatures sense pares coneguts abans o després del nom propi es feien servir els eufemismes de *secret/a, filla de la gloriosa verge maria o fill de sant pere*, però al marge dels registres per la recerca ràpida es posava el primer cognom del batejat i en aquests casos s'escrivia *bastard* i *bort*.

Als primers registres del llibre els noms més usuals solen ser els simples, passat el temps abunden més els compostos.

Se solia posar noms aprofitant la festivitat del dia en què naixien les criatures, així destaca el nom de Nadal/a, que solia posar-se als nascuts pels volts del 25 de desembre, com també passaria amb noms d'altres festivitats destacades com sant Josep, sant Vicent, sant Joan i altres.

3 Observacions lingüístiques

3.1. Trets gràfics

- La majoria dels noms i cognoms del llibre van escrits sempre en **minúscula**.
- El signe vírgula o titlla (~) o simplement una ratlla horitzontal damunt el nom indicava la presència de la /n/ nasal alveolar *joha~*, *Juha~*, *viola~t*.
- Les contínues **vacil·lacions** entre la **i/j/y** per representar el so vocàlic /i/, que apareix en noms com: *ysabet/Jsabet/Isabet*, *Gerony*, *Geronyma*, *Jacynto*.
- La **l** palatal inicial s'escriu amb una sola grafia (l): *laudomia (laudemia)*; *leonor*; *lois (luís)*, *loisa*; *lorens*, *lorensa*; *luc*, *luca*, *lucia*.
- Ús de la doble **ll** per representar la geminació de la lateral. (*pollonia pastor muller de bernat Sanchis*) (**marcella**).
- Hi ha un ús extraordinari de la **h**:
 - Muda
 - en posició final de paraula: *joseph*, *march*, *roch*.
 - després de la dental sorda t: *berthomeu*, *dorothea*, *estheve*, *thomas*, *martha*, *catherina*, *matheu/a*, *anthoni*, *matheu*, *matheua*, *mathia*, *mathiana*, *berthomeu*.
 - en principi de paraula en els noms *hieroni*, *hieronima* (per realitzar el so de la i en posició consonàntica).
 - Per pronunciar el so oclusiu velar sord: *joachim*, *joachima*, *christofol*, *marcha*, *micel*.
 - Entre vocals per marcar que no hi ha diftong: *johan*, *johana*, *mehua*.
 - Formant dígraf amb la p per representar el fonema labiodental fricatiu sord /f/: *philip*, *seraphina*, *raphel/a*.
 - Per realitzar el fonema fricatiu/africat palatal sord: *melchior*.
- La t representava moltes voltes el so alveolar fricatiu i no el dental: *gratia*, *valentia*, *maurizio*.
- Els noms que comencen per *es-* se solia escriure *s-*: *Sperança*, *Stefania*, etc.

3.2. Trets semàntics

- Es feia servir l'article personal (en/na), que a hores d'ara no es gasta col·loquialment, davant alguns noms *den steve*, *den andreu*, **nantoni**, **na elisabet**, **na magdalena**, *filla de na la viuda dantoni ferrando*, **na calbeta ama del rector**.
- El sufix **-ot** apareix en alguns noms en les primeres inscripcions del llibre: *francescot*, *jaumot*, *perot*, *joanot*, *francinot*. Però no com ara que té un sentit despectiu o sinònim de gran sinó amb un significat més familiar i afectiu.
- La paraula *mossen*, ja s'ha dit, s'assigna, a primeries, també a persones que no eren capellans.
- **honorable** es diu de qualsevol persona sense indicar cap càrrec o nivell social/moral un exemple ben eloqüent el tenim en una boda de 1574 quan es dona *la benedictio nubtial als honorables nicolau espinos laurador de la vila de denia y a maria gomis criada de hieroni sala*
- **magnífic** es referia de les persones que tenien algun càrrec públic o categoria social (boda de 1578 *foren testimonis lo magnific mossen miquel machi cavaller y Jaume miralles o una altra de 1583 testimonis los magnífichs miquel puig y lo Reverend m^o pere peris*).

Apareixen *venerable* i *reverent* davant d'alguns noms propis que qualificaven persones religioses i seguit del nom comú *prevere*.

- Per esmentar els **padrins** de les criatures que es batejaven, durant el segle XVI es feia servir la família lèxica de *compare/comare* i plural, a partir del 1609 el doctor Jaume Vives gasta la família lèxica *padrí/ padrina/padrins/padrines*, i s'aniran alternant les dues famílies lèxiques. La paraula *comare* també s'aplicava a les dones que assistien en els parts.
- *balle de pego* designava la persona que s'encarregava d'administrar la justícia a la vila en aquella època.

3.3. Altres observacions lingüístiques

Pel que fa al lèxic avui en desús destaca l'ús de la paraula *muller* que actualment ha estat bandejada per la de *dona* en la parla col·loquial per referir-se a l'esposa d'un matrimoni.

Característiques fonètiques:

Són difícils de distingir en escrits, perquè lògicament són més pròpies del llenguatge oral, hi ha indicis, però, que manifesten alguna pronúncia peculiar de l'època, n'he trobat unes quantes:

- És la geminació o doble articulació del so bilabial oclusiu sonor /b/ que al català oriental tant abunda i que l'occidental no solem fer davant de les consonants líquides (l) i es troben exemples en registres de matrimoni, quan apareix *honorables*. I també quan s'escriu *tot lo poble*.
- Un altre tret fonètic és un fet puntual: quan el 1611 el vicari Llorenç Sabater, que segurament seria del subdialecte **apitxat**, escriu amb el dígraf *ch* paraules com *batechi* (que tots els altres autors del quinque escriuen amb *g* *bategi*), i noms escrits també amb el dígraf *ch*: *Cheroni i Chiçabet*. (que corresponen als més comuns *jeroni i elisabet*)
- I també la representació gràfica del **tancament** en posició àtona **de la vocal o** representada per la *u*: així per exemple noms personals com *Juan, Jusep, Juachim* i el nom de la població *Putries*.

Abreviatures de noms propis personals:

Són curioses les abreviatura **t.** i **tala.** que semblen comodins de noms propis de dones, i pel que es dedueix del seu ús en el llibre podem concloure que segurament el registrador les feia servir quan no sabia el nom de la persona en qüestió, així s'evitava posar un espai en blanc malgrat que algunes voltes també apareix.

- *Antho* Antoni
- *Espa.* Esperança
- *mil,* miquel
- *frca.* Fransisca
- *fres.* frances(c)
- *Jaue.* Jaume
- *Jua~* Juan
- *M.a/M.^a* Maria
- *Miq.* Miquel
- *tala.* ursola, elisabet joan, angela
- *t* elisabet, angela, iolanda, vicenta, esperansa, beatriu
- *Xpo~l* Cristofor

4. Estadístiques dels noms del quinque

Sobre la freqüència dels noms de persona:

Els noms que més sovintegen segons el recompte que s'ha fet es poden seguir a la gràfica adjunta i són:

Joan: Com s'ha dit al principi, és el nucli nominal més abundant al quinque amb 175 persones que el porten de primer, però encara hi ha 118 més que el porten de primer en noms compostos, entre els quals destaca el de **Joan Josep** amb 30 i **Joan Baptista** amb 16. A més hi ha altres persones que el porten com a segon o tercer nom propi, com per exemple **Francesc Joan** amb 50 i **Jaume Joan** amb 40 i molts altres com es pot veure en la relació completa adjunta.

El nom femení, **Joana**, també és un dels més freqüents entre les dones, el porten 54 persones i combinat amb Elisabet de primer, és a dir **Elisabet Joana** hi ha 117 persones i resulta ser el segon nom més usat a la vila en aquella època.

El següent lexema nominal més nombrós és el de **Miquel** amb 107 de primer i acompanyat d'un segon nom compost encara hi ha 85 més, d'entre els quals destaquen **Miquel Joan** amb 43 i **Miquel Jeroni** amb 16. D'entre els que el tenen com a segon nom destaca **Pere Miquel** amb 9 persones que es diuen així.

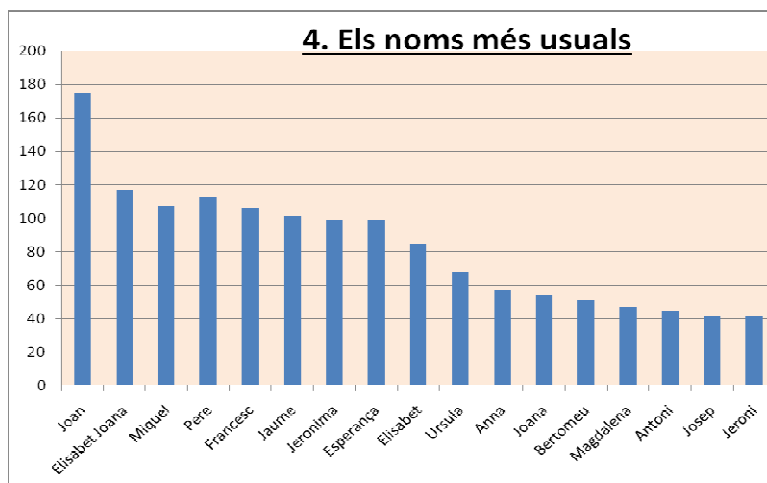
Pere és el següent, amb 113 de primer i mentre que acompanyat d'un segon només hi ha 40, dels quals **Pere Joan** amb 21, **Pere Antoni**, 15 i l'esmentat anteriorment **Pere Miquel** són els més nombrosos.

Francesc (escrit al quinque, *frances* i també *franci*) apareix en **106** ocasions. De primer nom acompanyat d'un segon apareix en 88 voltes i d'entre els quals predomina amb 50 voltes **Francesc Joan**.

Jaume, 101 de primer i com a primer d'un nom compost hi ha 68 dels quals destaquen **Jaume Joan** (40) i **Jaume Diego** (9).

A partir d'ací ja no passen del centenar els noms de **Jeronima** (amb grafia d'aleshores hieronima) i **Esperança** (speransa) que compten amb 99 persones cadascun.

I després **Elisabet** (85), **Úrsula** (68), **Anna** (57), **Joana** (54), **Bertomeu** (51), **Magdalena** (47), **Antoni** (45), **Josep** (41), **Jeroni** (41).

Josep Vicens Pascual
País Valencià
josepvp@gmail.com